

CALDERÓN OV STÁLY KRÁĽOVIČ – MEDZI ORIGINÁL OM A PREKLADOM

Mojmír Malovecký – Mária Medveczká

Ústav filologických štúdií, PdF UK Bratislava

Abstrakt: Táto štúdia prináša niekoľko analytických reflexií o vzťahu medzi španielskym originálom divadelnej hry *El príncipe constante* (*Stály kráľovič*) Pedra Calderóna de la Barca, jedného z najvýznamnejších predstaviteľov španielskej drámy Zlatého veku, a dvoma prekladmi tohto diela do slovenčiny, vytvorenými Pavlom Blahom a vydanými v rokoch 1868 a 1895. Hlavným zámerom je identifikácia rozdielov v texte originálu a textoch prekladu s cieľom deskripcie práce prekladateľa a vymedzenia prínosu pre dejiny španielsko-slovenských literárnych vzťahov.

Kľúčové slová: Pedro Calderón de la Barca, *El príncipe constante* – *Stály kráľovič*, Pavel Blaho, dráma, preklad

Abstract: This study offers several analytical notes on the relationship between the Spanish text of *El Príncipe constante*, a major theater play of the Spanish Golden Age, written by one of its most important representatives Pedro Calderón de la Barca and its two Slovak translations by Pavel Blaho published in years 1868 and 1895. The main purpose is the identification of differences in order to describe the translator's work and to outline how it contributed to the history of Spanish-Slovak literary relations.

Key words: Pedro Calderón de la Barca, *El príncipe constante* – *Stály kráľovič*, Pavel Blaho, theater, translation

Analytické poznámky, ktoré vznikajú v rámci nášho výskumu vzťahu medzi španielskym originálom významnej divadelnej hry *El príncipe constante* Pedra Calderóna de la Barca, jedného z najdôležitejších predstaviteľov divadla španielskeho Zlatého veku, a dvoma slovenskými prekladmi Pavla Blaha publikovanými pod názvami *Don Fernando* v roku 1868 a *Stály kráľovič* v roku 1895, sú výsledkom komparácie originálu (originálov) a prekladov. Kombináciou onomaziologického a semaziologického prístupu, inšpirovaní tradíciou hermeneutického odhaľovania textových súvzťažností, v určitej rekonštrukčnej

analogii k práci prekladateľa, postupne odkrývame kontext vzniku prekladov. Naším zámerom je postupne identifikovať rozdiely s cieľom deskripcie práce prekladateľa Pavla Blaha tak, aby sme nakoniec vymedzili prínos pre dejiny španielsko-slovenských literárnych a kultúrnych vzťahov. Zaujímá nás nielen text, ale i kontextualizácia vzniku vzťahu prekladateľa k originálu, kontext analýzy a interpretácie originálu a aktuálnosť syntézy a reformulácie, ktorú nám ponúka Blaho vo svojich prekladoch.

Autor originálu Pedro Calderón de la Barca napísal dielo *El príncipe constante* niekedy medzi koncom roku 1628 a začiatkom roku 1629, pričom premiéra bola pravdepodobne v apríli 1629 (Rodríguez López-Vázquez 2017, 43). Prvé tlačené vydanie je známe z roku 1636 a hoci je pravdepodobné, že ho redigoval sám autor, obsahuje veľa chýb. V samotnom 17. storočí nasledovalo viacero ďalších vydaní, známe je aj jeden rukopis od neznámeho autora (BNE, 15.159), ktorý sa však od tlačených verzií v niektorých aspektoch výrazne líši, pričom sa dá predpokladať, že ide o adaptáciu pre potreby niektorého divadelného súboru. Väčšie či menšie rozdiely existujú aj medzi tlačenými vydaniaми, keďže počas tlače prichádzalo k chybám či k vynechaniu viacerých veršov. Nakoľko ide o hru vo viazanej reči, ktorá bola týmito zmenami narušená, niektoré chyby sa v ďalších vydaniach hry opravili podľa uváženia redaktora. Okrem toho divadelné súbory, ktoré si dielo kúpili, mali právo vykonať v ňom zmeny (vynechať, doplniť či modifikovať časti textu) a takto upravenú verziu publikovať (Rodríguez López-Vázquez 2017, 55–77). Nakoľko originál hry napísaný Calderónom de la Barca v súčasnosti nie je známy, viacerí odborníci na Calderónovo dielo sa snažili identifikovať, ktorá z verzií je najbližšie pôvodnému zneniu resp. rekonštruovať pôvodný text. Mnohé moderné kritické vydania *El príncipe constante* vychádzajú primárne z niektorého z tlačených vydaní diela (najnovšie Cancelliere, Iglesias Feijoo, Cuñado Landa, Hernado Morata), iné berú do úvahy aj rukopis (napr. Rodríguez López-Vázquez).

V našej analýze vychádzame z ostatného španielskeho vydania diela *El príncipe constante*, ktoré pripravil Alfred Rodríguez López-Vázquez a ktoré vyšlo v roku 2017 vo vydavateľstve Cátedra. Autor text opatril rozsiahlou štúdiou, v ktorej kriticky reaguje i na výsledky najnovších výskumov, a tiež bohatým poznámkovým aparátom s poukázaním i na konkrétne rozdiely medzi rukopisom a prvým tlačeným vydaním. Vzhľadom na fakty uvedené vyššie sa budeme zaoberať (okrem dvoch prípadov) len tými časťami hry, ktorých znenie je v španielčine jednoznačné a ktoré môžu prispieť k osvetleniu práce slovenského prekladateľa.

Nadväzne sú predmetom nášho skúmania dva Blahove preklady tejto divadelnej hry. Prvý je z roku 1868 a druhý vyšiel v roku 1895. Medzi vznikom originálu a prekladu uplynulo teda temer štvrttisícročie. Podľa nášho skúmania

ide o najstaršie známe preklady Calderónovej drámy, ako i diela španielskeho Zlatého veku do slovenského jazyka.

Vzhľadom na historický význam týchto textov pre dejiny našej literárnej kultúry venujeme pozornosť osobnosti prekladateľa v súvislostiach. Autor dvoch slovenských prekladov Calderónovho *Stáleho kráľoviča* skalický rodák Pavel Blaho, povoláním katolícky kňaz, bol významným predstaviteľom generácie predprevratovej slovenskej inteligencie v Uhorsku i neskôr, v staršom veku, počas prvej Československej republiky. Od študentských liet sa horlivo snažil o pozdvihnutie slovenského ľudu. Prostriedkami jeho kultúrnej práce, ktoré využíval veľmi aktívne boli literárna, prekladateľská a redakčná činnosť. Autorsky bol činný najmä tri dekády od polovice šesťdesiatych rokov do polovice deväťdesiatych rokov 19. storočia. Narodil sa v štyridsiatych rokoch 19. storočia, v roku 1844, a jeho jazyková formácia sa dopĺňala najprv počas štúdia na gymnáziu v Nitre, kde sa naučil po nemecky (Michal 1917 – 1918, 510). To bolo neskôr dôležité pre jeho preklad Calderónovho *Stáleho kráľoviča*. Školské inštitúcie výrazne formovali Blahovu erudíciu i odborné zručnosti. Literárne bol verejne aktívny už ako študent, počnúc rokom 1865. O tri roky neskôr, v roku ukončenia kňazskej prípravy v Ostrihome, primícií v rodnej Skalici za prítomnosti Andreja Radlinského a neskoršieho nástupu na kaplánske miesto, mu v máji a v júni vychádza na pokračovanie v rámci prvého ročníka peštianskych *Slovenských novín* prvý preklad *Stáleho kráľoviča* pod názvom *Don Fernando* (Calderón 1868).

Štúdiom súvislostí a analýzou dvoch textov prekladu Calderónovej drámy *Stály kráľovič* a ich kontextu vzniku, objavujeme Pavla Blaha ako filológa na pulze svojej doby hermeneuticky využívajúceho vtedy moderné prístupy, tak v rámci analýzy a interpretácie, ako aj syntézy a preformulovania do cieľového slovenského jazyka. Jeho opakovaný záujem o Calderónovo dielo má zaiste viacero príčin napriek tomu, že sám Blaho nebol hispanista. Za kľúčové považujeme nasledujúce tri dôvody vzniku prekladov:

O popularite a význame tejto divadelnej hry, ktorú identifikujeme ako jedno z najvýznamnejších diel svetovej literatúry,¹ svedčí napríklad záujem nemeckých filológov a väčšie množstvo dochovaných verzií prekladu do nemeckého jazyka naprieč celým 19. storočím. Stručný chronologický prehľad nemeckých prekladov tejto divadelnej hry sme uviedli v našej štúdií (Malovecký – Medveczká 2018). Rozvoj nemeckého romantizmu a záujmu o starožitnosti, aj o tie zahraničnej proveniencie, bol paralelný s búrlivým rozvojom filológie v nadväznosti na výsledky rodiacej sa modernej historickej porovnávacej lingvistiky.

¹ Napríklad L. Petz ju uviedol ako súčasť svojej Tetralógie (Petz, 1824).

Caledrónov *Stály kráľovič* je tak napríklad v centre záujmu veľkého Goetheho. Nie je prekvapujúce, že takto známu a populárnu hru sa Blaho rozhodol predstaviť slovenským čitateľom. To považujeme na základe skúmania kultúrneho kontextu za prvý z dôvodov, prečo vznikol slovenský preklad.

Snaha mravne a kultúrne pozdvihnúť čitateľa nás vedie k druhému dôvodu Blahovho výberu, ktorým je Calderónovo zacielenie na kresťanskú náboženskú tematiku, spôsobom vlastným barokovému autorovi španielskeho 17. storočia. V tejto súvislosti je zaujímavá pozitívna recepcia u nemeckého publika 19. storočia. Prekvapuje najmä jej univerzálnosť. Calderónove náboženské hry boli v nemecky hovoriacom prostredí v 19. storočí kladne prijímané a propagované nielen katolíckymi teológmi, ako by sa dalo predpokladať, ale dokonca aj protestantskými teológmi. Svedčí o tom viacero pamiatok napísaných v nemčine k dráme *Stály kráľovič* ako napríklad práce evanjelického teológa Ludwiga Petza (1824, 1830) v Rábe v Uhorsku alebo vo Vroclavi v Sliezske dielo významného katolíckeho teológa a filológa Franza Lorinsera (1875). S ním súvisí druhá verzia Blahovho prekladu *Stáleho kráľoviča*, ktorá vznikla až neskôr. Sám prekladateľ o tom píše: „Na základe Lorinserovom teda prepracoval som celého Stáleho kráľoviča“ (Blaho 1895, 314). Tento významný nemecký filológ bol rovnako ako Blaho katolíckym kňazom. Lorinser je pre rozsiahlosť prekladových zväzkov i použitú metódu považovaný za jednu z najvýznamnejších osobností nemeckej hispanistiky. Do Španielska cestoval a snažil sa svojim nemecky hovoriacim súčasníkom sprostredkovať túto krajinu nielen prekladovou literatúrou, ale aj svojimi cestopismi. Španielsko navštívil v rokoch 1854 a 1857. Okrem filologickej práce publikoval aj na teologické témy. Jeho odborný profil je tak obdobný ako Blahov, najmä čo sa týka zacielenia, generačný rozdiel medzi nimi bol vyše dvadsať rokov, taktiež v spisbe boli podobne dlho činní. Blaho sa však na konci kariéry zameral viac na pastoráciu a prácu s ľuďmi na lokálnej úrovni. Lorinser bol činný vo filológii až do konca života, zomrel v roku 1893. Okrem záujmu o teológiu, filológiu a literatúru oboch spája paralelizmus ich práce v cirkvi. Lorinser sa napríklad zúčastnil v Ríme na koncile ako teologický poradca biskupa. Blaho sa napokon stal v Bratislave kanonikom a počas svojej aktívnej činnosti sa venoval i redakčnej práci v katolíckych periodikách. Činorodý bol aj Lorinser, ktorý podobne ako Blaho publikoval aj k praktickým otázkam života katolíckej viery. Napriek tomu, že Lorinser publikoval i vlastné filozofické dielo o vzťahu prírody a viery *Das Buch der Natur: Entwurf einer kosmologischen Theodicee* (1876 – 1880), ako i preklady diela španielskeho filozofa Jakoba Balmesa, jeho najrozsiahlejším tvorivým počinom boli preklady Calderónových divadelných hier zo španielčiny do nemčiny. Vo veku 34 rokov vydal v roku 1855 v Rezne svoj prvý preklad Calderónovho „auto sacramental“ *Die geistlichen Ritterorden*. Nadväzne vydal monumentálne osemnásťzväzko-

vé dielo *Don Pedro Calderon's de la Barca Geistliche Festspiele. In deutscher Uebersetzung mit erklärendem Commentar und einer Einleitung über die Bedeutung und den Werth dieser Dichtungen* (zväzok 1 v Rezne v roku 1856, zväzok 2 tamže v roku 1857 a ďalšie časti 3 až 18 vo Vroclavi v rokoch 1861 – 1872). Lorinser pokračoval vo svojom diele v rokoch 1875 a 1876 vydaním sedemzväzkového diela zameraného na ďalšie významné Calderónove hry s náboženským obsahom *Calderon's größte Dramen religiösen Inhalts. Aus dem Spanischen übersetzt und mit den nöthigsten Erläuterungen versehen* vo Freiburgu am Breisgau. Práve súčasťou tohto diela je i preklad drámy *Stály kráľovič*. Lorinserove rozsiahle súborné vydania komentovaných prekladov boli pre svoje kvality pozitívne prijaté odbornou verejnosťou. Napríklad P. A. Baumgartner v *Literarische Rundschau* už v roku 1881 napísal, že Lorinser „nepochybne patrí k najdôležitejším úspechom najnovšej prekladateľskej literatúry; zaslúži si čestné miesto vedľa Schlegela, Griesa a Eichendorffa“ (Lauchert 1906, 80–82).

Pre Pavla Blaha, v uvedených súvislostiach tretím dôvodom výberu diela na preklad bolo, že takto významné dielo svetovej literatúry má byť prostredníctvom svojho mravoučného obsahu súčasťou slovenskej literárnej prekladovej kultúry, pretože tak ako z hľadiska rozvoja filologickej vedy dokázal vo svojom uvažovaní selektovať a to kvalitne prinášať do slovenského prostredia, tak preňho bolo samozrejmé, že i úroveň spracovania prekladu musí v jeho podaní vykazovať kvalitu. Preto sa neuspokojil so svojim prvým ešte študentským prekladom, ale vo svetle nových poznatkov sa v zrelšom veku snažil dielo nanovo uchopiť a preložiť čitateľovi upravené na základe vecných argumentov, ktoré mal podložené štúdiom príslušného textového materiálu.

Našu analýzu Blahovho prekladu začneme pri názve, ktorý je odlišný pre prvé a druhé slovenské vydanie hry. Zaužívaným názvom v španielčine, pod ktorým dielo v súčasnosti vychádza, je *El príncipe constante*. V súlade so zvyklosťami v čase vzniku diela, zahŕňal názov aj meno autora s použitím predložky „od“ a skratkou oslovenia Don (t. j. pán), čiže „de D. Calderón de la Barca“ a bol opatrený aj krátkym úvodom charakterizujúcim dielo „*Comedia famosa*“, čiže „Slávna komédia“. Tu však nešlo o charakteristiku komického či tragického zamerania hry, ale o identifikáciu druhu dramatického útvaru, ktorým je v španielskom barokovom divadle hra zložená spravidla z troch dejstiev, odlišená napríklad od „auto sacramental“ (t. j. jednoaktovej eucharistickej drámy) či „entremés“ (t. j. komickej jednoaktovej medzihry). Vyššie spomenutý rukopis uvádza dlhší názov *El príncipe constante y esclavo por su patria* (BNE, 15.159), ktorý okrem stálosti či vytrvalosti hlavného hrdinu poukazuje aj na to, že je „otrokom kvôli svojej vlasti“.

Čo sa týka Blahovych prekladov, prvý bol publikovaný pod názvom *Don Fernando. Trúchlohra vo 3 dejstvách od Don Pedra Calderona de la Barca*,

ktorý je založený na vlastnom mene hlavného hrdinu, poukazuje na tragický charakter hry (i keď pôvodný španielsky text nie je možné považovať za čisto tragédiu, keďže zahŕňa i komické zložky) a počet dejstiev i autora španielskeho textu. Rozdiel medzi slovenským názvom a španielskym je v tomto prípade tak výrazný, že na základe slovenského názvu nie je možné identifikovať pôvodné dielo. Druhý Blahov preklad *Stály kráľovič od Don Pedra Calderona de la Barca* plne zohľadňuje pôvodný zámer Calderóna de la Barca, pričom informáciu o žánri vynecháva, podobne ako aj Lorinser nazval hru v nemčine len *Der standhafte Prinz*. Zaujímavé je, že sa Blaho pri uvedení mena autora priklonil k použitiu oslovenia Don, ktoré Lorinser nepoužíva.

Pri skúmaní samotného textu zisťujeme, že v *Stálom kraľovičovi* absentujú niektoré verše. Napríklad prvý výskyt slova „constante“, ktoré sa okrem názvu vyskytuje aj v rôznych častiach samotnej hry, čím Calderón de la Barca divákovi neustále pripomína túto Fernandovu významnú charakterovú črtu, v slovenskom preklade čitateľ nenájde, nakoľko prekladateľ vo svojom texte v prvom dejstve vynechal sedem veršov (v. 158–164²), hoci práve tu Calderón – a s ním aj Lorinser – charakterizuje to, čo v diele vystihuje stáleho („constante“, „standhafte“) človeka:

„en un ánimo constante/siempre se halla igual semblante/para el bien y el mal.“
(v. 162)

„Ein standhafter, kühner Geist/ Stets sich gleichmüthig erweist/ So bei Glück wie Uebel.“ (Ls. 139)

Spomínané vynechané verše nie sú jediné, a tak z hľadiska zmapovania procesu prekladu je dôležité najprv zodpovedať otázku, či niektoré pasáže vynechal už Lorinser alebo tak urobil až Blaho. Dôsledné štúdium textov hry ukazuje, že existujú oba prípady. Napríklad v treťom dejstve Tarudantovu repliku v hádke medzi Alfonsom a ním v prítomnosti kráľa (v. 2097–2100), dvojveršie o Fernandovej rakve uprostred kráľovej odpovede Phönix, ktorá mu vyčíta, že váha s odpoveďou Alfonsovi, ktorý žiada Fernanda za výmenu Phönix (v. 2804–2805) a dvojveršie v záverečnej replike na konci hry (v. 2886–2887) neuvádza ani Lorinser ani Blaho. Vo všetkých týchto prípadoch ide len o krátke úryvky. Naopak úryvky, ktoré nemecký preklad obsahuje, ale slovenský nie, sú dlhšie. Ako príklad môžeme uviesť repliku Muleya a časť kráľovej odpovede

---

² Pri identifikácii textu hry používame označenie (v.) pre číslo verša podľa A. Rodrígueza Lópeza-Vázquez, (s.) pre číslo strany v 2. prepracovanom vydaní P. Blaha (s.), (Ls.) pre číslo strany v 1. vydaní F. Lorinsera a (SN.) pre identifikáciu čísla *Slovenských novín*, v ktorých sa nachádza daný úryvok Blahovho prvého prekladu.

pri ich úvodnom stretnutí v prvom dejstve (v. 158–164, s. 293, Ls. 139), záver rozhovoru Phönix a Fernanda a dvojveršie z naň nadväzujúcej úvodnej repliky Muleya v druhom dejstve (v. 1720–1749, 1752–1753, s. 305, Ls. 190–192) či v treťom dejstve časť výstupu na smrť chorého Fernanda, v ktorom dáva kráľovi za vzor prírodu, pričom prekladateľ vynecháva pasáž, kde Calderón (i Lorinser) spomínajú ríšu rastlín a kamene (v. 2395–2414, 2492–2498, s. 310, 311, Ls. 215–216, 217–218). Okrem toho v tejto istej replike, ktorú Blaho zveršoval, vymenil oproti originálu i nemeckému prekladu dve slohy obsahujúce prirovnanie s orlom a delfínom (v. 2487–2489 a v. 2490–2493, s. 311). Dôvod týchto zmien nie je jasný, môže to byť zámerná vlastná adaptácia resp. iný vplyv okrem Lorinsera.

V texte nachádzame aj opačný postup prekladateľa a to pridanie textu, ktorý sa v španielskych vydaniach nachádza, avšak v nemeckom preklade Lorinsera nie. Jeden z príkladov nájdeme v scéne, kde Enrique hlási Alfonsovi, že proti nim stúpa veľké vojsko, ktoré vedie Tarudant „sprevádzajúci svoju nevestu Phönixu z Fezu do Maroka“ (s. 312). V tejto časti síce nie sú jednotné ani španielske verzie, ich rozdiel sa však neodráža v nemeckom texte. Pozrime sa bližšie na rôzne znenia:

1. španielske tlačené vydanie (1636): „a su mujer, felice Infanta“ (list 13r)

Rukopis 15.159 BNE: „a su mujer, Fénix, la Infanta“ (v. 2614)

Lorinser: „Die Braut“ (Ls. 222)

Blaho (1868): „kňaznou Fénixou nevestou svojou“ (SN I./75, 23.6.1868)

Blaho (1895): „svoju nevestu Phönixu“ (s. 312)

Španielske verzie identifikujú opisovanú osobu tromi príznakmi: <žena>, <šťastná>, <infantka>, resp. <žena >, < Phönix>, <infantka>, ale ako vidíme, Lorinser celú identifikáciu osoby vyjadril len jedným slovom „die Braut“, t. j. nevesta. Vynechal teda dva príznaky, pričom Blaho v 1. preklade uvádza tri, rovnako ako španielsky text, v 2. preklade dva. V oboch prípadoch teda uvádza viac príznakov ako Lorinser, pričom pridané príznaky korešpondujú so španielskym textom, avšak jeden z troch príznakov sa zhoduje s Lorinserom a nie so španielskym textom. Otázkou teda zostáva, na základe čoho doplnil Blaho meno nevesty? Môže ísť o pozostatok z jeho prvého prekladu, ktorý robil na základe zatiaľ neidentifikovaného nemeckého textu alebo vychádzal z viacerých verzií textu hry.

Menšie doplnenia či rozšírenia textu sú prítomné aj v iných častiach, tie však majú odlišný charakter. V úvode prvého dejstva, keď slúžky vyjadrujú obdiv krásy svojej panej Phönix, Zara v slovenskom preklade končí svoju repliku slovami: „ono onemiet' musí pred tvojim pôvabom“ (s. 292), ktoré nemajú ekvivalent ani

v nemeckom ani v španielskom texte. Tento typ rozšírení však nemusí nutne poukazovať na špecifiká východiskového textu prekladu, ale môže byť aj vlastným zámerom prekladateľa, ktorý nakoľko upustil od veršovaného charakteru prekladu (k čomu sa vyjadrujeme nižšie), má väčšiu voľnosť v práci s textom.

Na inom mieste textu naopak nachádzame významovo bohatšie rozšírenie textu, ktorého ekvivalent nenájdeme ani u Lorinsera ani v konzultovaných vydaniach Calderóna. Ide o repliku Fernanda, v ktorej avizuje príchod Phönix a následná rozlúčka Dona Juana s ním:

„Fernando: [...] Vid', kňazná prichodí; vzdial' sa, prosím, na chvíľu, abych nebol hatený v svojej službe.

Juan: Poteš' ťa Boh; do videnia. (Odíde s väzňom, ktorý ho priviedol.)“ (s. 304)

Tento text jasne poukazuje na to, že nie je možné považovať za východiskový text Blahovho prekladu len Lorinserovo dielo *Der Standhafte prinz*. Keďže sa veľmi podobný text nachádza aj v prvom Blahovom preklade, je možné, že ho Blaho pri práci na druhom prepracovanom vydaní iba čiastočne upravil a ponechal ho aj napriek tomu, že sa zdá, že pochádza z niektorej „veľkorysej“ adaptácie, ktoré sa v snahe o priblíženie k nemeckému divákovi v istých aspektoch vzdialili originálu (Lorinser 1875, 20).

Ďalším, charakterovo odlišným rozdielom z hľadiska východiskového textu, je istý významový posun v detailoch. Ako príklad môže slúžiť identifikácia príbuzenských vzťahov medzi niektorými postavami. Kým Lorinser charakterizuje Muleya v súlade so španielskym textom ako synovca fezského kráľa (v. 744, Ls. 156), Blaho hovorí o vnukovi (s. 298). Môže ísť o omyl pri preklade, ktorý Blaho preniesol z pôvodného slovenského vydania do druhého vydania. Ale keďže ide o text, ktorý Blaho výrazne prepracoval, zdá sa to nepravdepodobné.

Inú dôležitú odchýlku Blahovho prekladu od Lorinsera badať v scénických poznámkach. (Španielske texty v tomto aspekte nie sú jednotné.) Vo väčšine existuje zhoda medzi textom nemeckého a slovenského prekladateľa, niektoré sa ale nachádzajú na inom mieste, boli rozšírené, prípadne boli doplnené nové. Nakoľko nič nepoukazuje na to, že by Blaho pri preklade uvažoval o konkrétnych potrebách textu pri jeho inscenácii v slovenčine, zdá sa nám pravdepodobnejšie, že tieto zmeny prevzal z iného zdroja, ktorým ale nie je Lorinserov preklad.

Ako sme už spomenuli, *El príncipe constante* je dielo písané viazanou rečou. Používa rôzne typy sloh resp. verša a kladie veľký dôraz na tento aspekt. Lorinserov text je tiež veršovaný. Slovenské preklady túto stránku originálu väčšinou neodrážajú, sú písané v próze s výnimkou niektorých častí, ako je pieseň väzňov (v. 21–24, s. 292; v. 1566–1569, s. 304), či niektoré významné Muleyove repliky (v. 1756–1819, 1882–1901, 1916–1925, 1939–1945, s. 305–307)

a jedna Fernandova (v. 2349–2516, s. 310–311). Sám Blaho si je vedomý tohto nedostatku, keď píše editorovi: „... s tým hlboko pocíteným žiaľom, že nerozumiem sa do veršovníctva; lebo tie skvosty básnickej koncepcie a veľkolepej dikcie Calderónovej, ktorými on mnohoro presahuje samotného Shakespearea, nemožno podať ani v tej najdovednejšej próse“ (Blaho 1895, 314). Toto uznanie Calderónovi je o to zaujímavejšie, že Blaho poznal verše španielskeho velikána pravdepodobne len sprostredkované, vo forme nemeckých veršov vytvorených Lorinserom. Nižšie k svojim pokusom o veršovaný preklad niektorých častí dodáva Ovidiovské „Parce pater virgis“ (Blaho 1895, 314).

Pozrime sa podrobnejšie aj na niektoré ďalšie aspekty Blahovho textu. Calderónov originál charakterizujú na jednej strane dlhé prehovory s dlhými vetami. Tieto už Lorinser čiastočne upravuje na o niečo jednoduchšie a zrozumiteľnejšie vety. Blaho v tomto trende pokračuje a upravuje ich na vety prirodzeného rozsahu i štruktúry (napr. v. 173–198, v. 219–250). Na druhej strane, krátkosťou niektorých prehovorov vnáša Calderón výraznú dynamiku do niektorých replík. Tak napríklad pri búrlivý rozhovor medzi Phönix a Mulejom na konci ich stretnutia v prvom dejstve, ktoré Alfredo Rodríguez López-Vázquez (2017, 37–38) prirovnáva k šermiarskemu súboju, keďže ide o rýchle, krátke, pohotové repliky, ktoré sa niekedy navzájom prerušujú a pri ktorých prevláda stichomýtia, Lorinser zachováva charakter textu podľa španielskeho originálu, Blaho však často pridáva obsirnejší text, a to predovšetkým v replikách, ktoré majú dlhší rozsah ako jeden verš. Ako príklad uvádzame jednu z Muleyových replík s označením textu, ktorý bol doplnený.

„No me digas más. / ¿Esa disculpa me das? / ¡Malas nuevas te dé Dios!“ (v. 446–448)
 “Viac nehovor, *dosť mám už tohoto*. Či toto má byť ono vysvetlenie, ktoré si mi *sľúbila*? Odplat' tebe Boh trestom svojim.” (s. 295)
 “Die Entschuldigung giebst du mir?/ Stras' dich Gott sür dies Geständniß“ (Ls. 147)

Podobne narúša aj koniec dynamického rozhovoru medzi Phönix a Fernandom na začiatku jeho otroctva v 2. dejstve, kde sa tri krátke repliky spojili do jednej (v. 1695–1696, s. 305). Nejde však o jav, ktorý by charakterizoval slovenský preklad všetkých takýchto dynamických častí hry, napríklad vzájomné predbiehanie sa, až následná hádka Alfonsa a Tarudanta na začiatku tretieho dejstva Blaho zachováva v pôvodnej forme (v. 2073–2084, 2165–2170, s. 308–309).

Calderón v *Stálo m kráľovičovi* veľmi zručne a rád pracuje s postavami z mytológie, ako na to poukazuje aj voľba mena jednej z kľúčových postáv hry, Phönix. Opakovane spomína v texte boha vojny, Marsa či silného obra, Atlasa a boha mora, Neptúna. Už Lorinser eliminuje všetky zmienky o Marsovi, pri-

čom ostatné zachováva. Blaho ide ešte ďalej a ponechá len Neptúna (v. 293, s. 294) a Phönix tam, kde je to nevyhnutné, t.j. ako meno dcéry maurského kráľa a v časti, kde Muley odkrýva identitu objektu svojej lásky bez prezradenia jej mena, len prirovnaním k mytologickému vtákovi (v. 1170–1183, s. 301).

Blaho však v niektorých prípadoch neprevzal ani niektoré ďalšie umelecké jazykové prostriedky, ktoré Lorinser verne pretlmočil a próza by ich použitie umožňovala, ako napríklad opakovanie slov:

„porque amenazada llora/ de igual pena, igual desdicha,/ igual ruina, igual congoja“
(v. 216–218)

„ktorý dnes trčí v súrnej potrebe a trasúc sa, nevoľno čaká poslednú hodinu, ktorá odbije mu na skazu.“ (s. 294)

„Denn schon weint es, stark bedrohet/ von dem gleichen Leid und Unglück, / gleichem Fall und gleicher Roth jetzt.“ (Ls.140).

Napriek odlišnostiam, na ktoré sme poukázali vyššie, pri celkovom hodnotení Blahovho textu je jasná snaha o vernosť prekladu, ako aj o zachovanie umeleckého rázu textu, i keď v neveršovanej forme. Dokonca sa v próze sporadicky objavuje rým, napríklad: „Toto všetko zvedel som na mori bezodnom.“ (s. 294)

Cieľom predloženej analýzy nie je hodnotiť kvalitu Blahovej prekladateľskej činnosti, ale identifikovať a popísať rozdiely medzi španielskym originálom a slovenským prekladom so zámerom kontextualizácie práce prekladateľa. Hoci sa Blaho odvoláva na Lorinserov nemecký preklad a jeho text sa s ním vo veľkej miere zhoduje, naša analýza vo viacerých aspektoch poukázala na odlišnosti. Môžeme preto predpokladať, že vychádzal z viacerých nemeckých textov, na identifikovanie ktorých bude potrebné ďalšie skúmanie.

Keďže v nemčine, z ktorej Blaho hru prekladal, boli v 19. storočí vydané aj také adaptácie, ktoré sa od originálu výrazne vzdialili, dôležitou otázkou našej analýzy bolo aj to, nakoľko je Blahov *Stály kráľovič* prezentáciou Calderónovho diela *El príncipe constante* v slovenskom jazyku. Musíme konštatovať, že napriek odlišnostiam slovenský preklad vydaný v *Tovaryšstve* odovzdáva posolstvo Calderónovho diela verne. Vieme tiež s istotou určiť, že slovenský text vychádza, hoci sprostredkovane, z niektorého z tlačených vydaní španielskeho textu.

Jediným nedostatkom by tak mohla byť skutočnosť, že slovenský prekladateľ nebol hispanistom a kultúrne sprostredkovanie sa uskutočňovalo nepriamo prostredníctvom prekladu do nemeckého jazyka. Mohlo by to byť závažné mínus, ale nie je, pretože ako sme už uviedli, v germanofónnej kultúre táto Calderónova trúchlohra výrazne zarezonovala. Práve nemecké kultúrne prostredie poskytuje prístup k bohatému kritickému textovému rozboru, dejinnej a kultúrnej kontextualizácii, ktorej predstaviteľom bol na sklonku 19. storočia

práve Franz Lorinser a jeho calderónistické spisy. A tak sa z nevýhody stáva výhoda, ktorá vypovedá o Blahovej erudovanosti a rozvážnom smerovaní ku kvalite, s cieľom sprostredkovať dielo v súlade s najlepšou komparatistickou lingvistickou praxou nemeckej filológie. Na počiatku sú na časovej priamke znovuobjavenia *Stáleho kráľoviča* v Nemecku Schlegel a Goethe, neskôr záujem pokračuje počas celého 19. storočia, završuje sa práve Lorinserom a jeho explikatívnymi vydania mi. Pavel Blaho tak svojím prístupom k prekladu reflektuje celý tento vnútorný vývoj filológie čerpajúci z jej bohatstva v 19. storočí a sám podľa našej analýzy a porovnania uplatňuje hermeneutický prístup porovnania viacerých verzií a vlastného úsudku na vypracovanie svojho podania. Blaho nepredkladá čitateľovi iba poslovenčeného Lorinsera, ale pracuje samostatne, ďalej pokračuje v analýze a interpretácii diela, keďže jeho posledný preklad prichádza dekádu po publikovaní Lorinserových záverov.

Ako si uvedomoval aj sám prekladateľ, slovenský preklad odovzdáva len málo z poetickosti španielskeho originálu. Nakoľko prekladá viazaný text do neviazaného, ide o voľný preklad. To, nakoľko miera voľnosti vstupuje do hĺbky kódovania posolstva Calderónom, by vyžadovalo rozsiahlejšiu analýzu španielskeho aj slovenského textu. Vzhľadom na obdobie vzniku prekladu je aj jazyk textu, charakteristický pre koniec 19. storočia, takže existujú isté odchýlky od súčasnej slovenčiny, čo však nijakým spôsobom neznižuje jeho kvalitu. Naopak, v istom zmysle približuje atmosféru Calderónovho textu, ktorý pôsobí v súčasnosti už tiež archaicky. Blaho prinesením diela svetového veľikána literatúry do slovenčiny prispieval k pozdvihnutiu kultúry v súlade s presvedčením o svojom poslaní. Prekladateľský zámer i výber prostriedkov a spôsob analytickej a syntetickej práce s textom bol cielený. O jeho pôvodnej tvorbe referuje i *Encyklopédia slovenských spisovateľov* (1984) charakterizujúc jeho spisbu ako „ľudovýchnú“. Z našich analýz prekladov je jasný úmysel Pavla Blaha ponúknuť na kultúrne pozdvihnutie slovenského čitateľa výstup ponúkajúci kvalitu obsahom i prevedením. Bližšie poznávanie Blahovej „ľudovýchnej spisby“ nie je preto významné, ako sa to často zjednodušuje, z dôvodu jej cieľa pozdvihnúť literárnu gramotnosť slovenského publika, ale z dôvodu objavovania jej kvalít a modernosti prístupu na svetovej úrovni výskumu v rámci filológie a prekladovej tvorby svojej doby.

Literatúra

- Calderón de la Barca, Pedro. 1868. *Don Fernando*. Preložil Pavel Blaho. *Slovenské noviny*. Pešť, 1868, ročník 1, čísla 63, 64, 65, 67, 68, 72, 73, 76.
- Calderón de la Barca, Pedro. 1895. *Stály kráľovič*. Preložil Pavel Blaho. In *Tovaryšstvo*.

- Sborník literárnych prác. V storočnú pamäť prvého „Učeného slovenského tovaryšstva“ založil a z pomoci priateľov slovenskej spisby vydal Fr. Richard Osvald, Ružomberok.*
- Calderón de la Barca, Pedro. 2017. *El príncipe constante*. Ed. Alfredo Rodríguez López-Vázquez. Madrid: Cátedra.
- Calderón de la Barca, Pedro. 1636. *El príncipe constante*. In *Primera parte de comedias de don Pedro Calderón de la Barca*. Madrid: María de Quiñones.
- Calderón de la Barca, Pedro. *El príncipe constante y esclavo de su patria : gran comedia*. Manuscript č. 15.159 Španielskej národnej knižnice (BNE). Alicante: Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes; Madrid: Biblioteca Nacional, 2003. <http://www.cervantesvirtual.com/nd/ark:/59851/bmcgh9h0>
- Lauchert, Jakob. 1906. *Lorinser, Franz*. In *Allgemeine Deutsche Biographie. Auf Veranlassung und mit Unterstützung Seiner Majestät des Königs von Bayern Maximilian II. hrsg. durch die Historische Commission bei der Königlichen Akademie der Wissenschaften [München]*. Band 52. 80–82. Leipzig: Duncker & Humblot. <http://www.deutsche-biographie.de/pnd117217557.html#adbcontent>
- Lorinser, Franz. 1875. *Calderon's Größte Dramen religiösen Inhalts. Erster Band*. Freiburg im Breisgau: Herder'sche Verlagshandlung.
- Lorinser, Franz. 1876 – 1880. *Das Buch der Natur: Entwurf einer kosmologischen Theodicee*. Regensburg: Manz.
- Michal. 1917 – 1918. „*Veľkp. Pavel Blaho, pápežský komorník a farár gbelský.*“ *Duchovný pastier* 1, číslo 11–12: 510.
- Malovecký, Mojmír – Mária Medveczká. 2018. „Las traducciones más antiguas de las obras de teatro del siglo de oro español al eslovaco“. In: *Studii Romanice II*. Ed. Coman Lupu, 1059–1064. București: Editura Universității din București.
- Petz, Ludwig. 1824. *Tetralogie tragischer Meisterwerke der Alten und Neueren, zusammengestellt, aus den Ursprachen neu übers. u. erläutert*. Kaschau: Otto Wigand.
- Petz, Ludwig. 1830. *Der standhafte Prinz. Aus den Ursprache neu übers. u. erläutert*. Kaschau (Pest): Wigand.
- Rosenbaum, Karol. 1984. *Encyklopédia slovenských spisovateľov*. Bratislava: Obzor.

PhDr. Mojmír Malovecký, PhD.
Katedra románskych jazykov a literatúr
Ústav filologických štúdií
Pedagogická fakulta
Univerzita Komenského v Bratislave
Račianska 59
813 34 Bratislava
malovecky@fedu.uniba.sk

PhDr. Mária Medveczká, PhD.
Katedra románskych jazykov a literatúr
Ústav filologických štúdií
Pedagogická fakulta
Univerzita Komenského v Bratislave
Račianska 59
813 34 Bratislava
medveczka@fedu.uniba.sk